

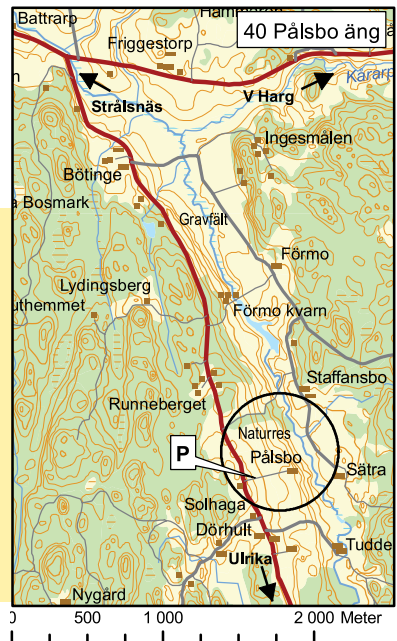
Arbetsglädje under slåttergillet på Pålsbo äng. Foto: Lisa Johansson

Innan konstgödselns tid var ängarna bondens viktigaste markslag. Idag är ängar mycket ovanliga och den typiska floran och faunan som finns på ängen har blivit sällsynta. I Pålsbo finns en av Östergötlands finaste ängar som fortfarande sköts på traditionellt vis med slåttergille varje år. Ängen skyddas som naturreservat och är även utsett till Natura 2000 område och ingår därmed i ett nätverk av värdefull natur inom EU.

Pålsbo äng växlar från öppna ljusa marker till skuggigare platser under storsvuxna ekar, grova björkar, lindar och strutformade hasselbuketter. I fuktängen mot Åsboån växer många olika sorters starr sida vid sida med smörbollar, gökblomster och mossviol.

Vägbeskrivning

Pålsbo äng (40): Från Boxholm åk väg 32 norrut mot Mjölby. Efter 4 km sväng höger mot "V Harg". Fortsätt mot "V Harg" i ca 7,5 km och passera genom Strålnäs samhälle och Åsbo kyrkby. Njut av Åsboån, nr 42, på vänster sida vägen. Vid trevägskorsning ta höger skyltat "Ulrika" och "Pålsbo", åk 3 km och sväng vänster och parkera på naturreservatets p-plats med informationsskyltar och fikabord. Promenera på anvisad vandringsstig ner till ängen.

Jordmånen är kalkhaltig och ger karaktär åt vegetationen och gynnar vissa växter som t.ex. orkidén kärrknipprot. Här i kalkkärrsmarkerna finns också den mycket ovanliga lilla snäckan kalkkärrsgrynsnäcka.

I de öppna ljusare och torrare delarna av ängen växer en mycket rik slätterängsflora. I maj - juni blommar en kaskad av rara växter. Gula gullvivor, svinrot, solvändor och slätterfibblor, tillsammans med rosa jungfru Marie nycklar och kattfot, blålila jungfrulin, ängs-

Gula solvändor och blå jungfrulin. Foto: Lisa Johansson

vädd, blåsuga och många, många fler. Om du kommit hit för att njuta av mångfalden så gör du säkert också gärna ett besök under den årliga slättern. Då får du en unik chans att uppleva ett riktigt slättergille med hässjor, spelmän, liar och krattor. Här kan du göra en egen insats för ängens forsatta överlevnad och svettas tillsammans i äkta arbetsglädje för en god sak!

Pålsbo gård har gamla anor. 1790 föddes här skalden Per Daniel Amadeus Atterbom. I Atterboms poetiska verk kan man förstå hur hans uppväxttid i Åsbos vackra omgivningar gjort starka intryck på honom. I slätterängens sluttning ner mot Åsboån springer grundvatten fram i form av den sägenomspunna Tuddebokällan. Här finns en minnessten rest över Atterbom. Han har också gett namn åt den kraftiga ek, som numera ligger omkullfallen på Åsboåns östra sida. På de grova ekarna i området finns bland annat brun nållav och den rödlistade gul droplav.

Ur "Lycksalighetens ö" av Per Daniel Amadeus Atterbom

... "Näktergalen kom med hela sitt kapell,
Och hans gunstling, trasten, var just utmärkt snäll*.
De, som icke sjöngo, slog kastanjett
Med de nätta vingor på ett hurtigt sätt.
Gräsens alla vättar** i sin blomsterprakt
Nickade i bifall åt musikens takt.
Även stjärneblomstren på sin blåa äng
Kommo fram, se'n solen gått i purpursäng."...

*skicklig. **blommor

Vy över ådalen och Kårarpsbäcken. Foto: Lisa Johansson

Kårarpsbäcken är ett mindre biflöde från Åsboån. Vattendraget har fått behålla mycket av sin naturliga karaktär och slingrar sig fram i Åsbodalens böljande odlingslandskap. Vattnet har banat väg i de tjocka lagren av isälvsgrus och skapat en ganska djup erosionsdal. Kor och får betar långa sträckor av bäckens fuktiga och starrika mader.

Vid Kårby finns en artrik och betad hagmark i slänten ner mot bäcken. Ekar, björkar, apel och hägg växer i hagen och klibbalar kantar bäcken. I slänten växer sommarfibbla, slättergubbe och jungfru Marie nycklar. Närmare ån är det fuktigare och där finner man älgört och smörbollar tillsammans med flera olika starrarter. Mot vägkanten växer också den ovanliga spåtisteln med högula blommor.

Spåtisteln växer på kalkrika, torra naturbetesmarker och är den enda av våra tistlar som har gula blommor.

Foto: Lisa Johansson

Vägbeskrivning

Kårarpsbäcken (41): Från Boxholm åk väg 32 norrut mot Mjölby. Efter 4 km sväng höger skyltat "V Harg" Fortsätt mot "V Harg" och passera genom Strålnäs samhälle och Åsbo kyrkby, sedan har du Åsboån till vänster om vägen. Efter ca 7,5 km kommer du till trevägskorsning, försätt mot "V Harg" ytterligare 1,5 km. Nu har du Kårarpsbäcken till höger om vägen. Sväng vänster upp på grusväg och parkera.

42 Åsboån

Åsboån tar sin början söder om Tuddebo, och rinner förbi Pålsbo naturreservat och vidare norrut mot Åsbo innan den mynnar ut i Svartån norr om Strålsnäs säteri. I samma sträckning går i berggrunden en djup sprickdal som under inlandsisens avsmältning fylldes med tjocka lager av isälvsgrus. Vattendraget har grävt sig ner i Åsbodalens lättroderade material. Den djupa ådalen bidrar till Åsbodalens vackra, böljande landskap. Tack vare att Åsboån inte har rätats ut så slingrar den sig naturligt fram i kraftiga s-kurvor, vattendraget meandrar.

Vid infarten till Åsbo hembygdsgård, Hybbeln, går en gammal stenbro över Åsboån. I de lite flackare åstränderna här varierar vattennivån under året och breda mader har bildats på båda sidor längs ån. Fågellivet är rikt i ån och dess mader med fält av olika starrarter. Den betade slätten ner mot ån nyttjades förr som ängsmark, här växer enstaka exemplar av den ovanliga ängsskären. Den bruna kärhöken seglar ofta över ån och fälten i jakt på föda. Spår av utter har regelbundet setts längs med ån. Vid en elfiskeundersökning 1995 fann man även den hotade och ovanliga öringen i Åsboån.

Åsboån med omgivande mader slingrar sig fram i kraftiga s-kurvor. Foto: Lisa Johansson

Vägbeskrivning

Åsboån (42): Från Boxholm åk väg 32 norrut mot Mjölby. Efter 4 km sväng höger skyltat "V Harg". Fortsätt mot "V Harg" i knapp 5 km. Strax efter att du passerat genom Strålsnäs samhälle och Åsbo kyrkby ska du svänga vänster skyltat "Grönlund" och "Hembygdsgård". Vägen passerar med en bro över Åsboån och har du bil kan du parkera den strax efter bron på höger sida vägen (ca 3 bilar). Här har du fin utsikt över maderna och parallellt med nya bron går den gamla stenvalvsbron.

Strax söder om Strålsnäs mellan södra Lillån och väg 32, ligger en fin liten hagmark. Artlistan av växter kan göras lång; spåtistel, jordtistel, backsippa, backnejlika, stagg, darrgräs, backlök, solvända, gråfibbla ... bildar här en omfattningsrik bukett av rara växter som har höga krav på sin miljö. Deras närvaro skvallrar dels om att marken är torr och kalkhaltig, dels om att den varit betad under en mycket lång tid. Hagen var tidigare betydligt större innan 32:an fick sin nya sträckning. Det är nu viktigt att vi är rädda om den lilla spillran som finns kvar eftersom kalktorrängar är ovanliga naturmiljöer i Boxholms kommun.

Grovticka. På grovtickans undersida sitter porerna i ett tjustigt labyrinthmönster.

Foto: Lisa Johansson

Mitt i hagen reser sig ett ståtligt berg bevuxet med gran och tall. Tallarna synes bli äldre ju längre upp på berget man kommer. På bergets topp är tallarna knotiga av ålder och barken har fått en skrovlig antydan till krokodilbark. Flera av tallarna har invallad bark vilket kan vara ärr från en brand. Till skillnad från granen klarar tallen ofta bränder bra och överlever många gånger med bara ett ärr som enda skada.

På marken mot tallarnas stammar växer den mörkbruna grovtickan. Det är en indikatorart som indikerar gammal orörd tallskog. Den mörka grovtickan kan vara lite lurig att hitta eftersom barr och pinnar ofta är inväxta i svampen så att den kamoufleras mot marken. På detta spännande berg finns också resterna av en fornborg, som man tror är från övergången mellan äldre och yngre järnålder. I regel vet vi väldigt lite om varför fornborgar har byggts och hur de har använts. Så är även fallet med fornborgen på Trimplaberget.

Vägbeskrivning

Trimplaberget (43): Från Boxholm åk väg 32 norrut mot Mjölby i ca 4 km. Sväng höger skyltat "V Harg". Åk ca 2,5 km. På vänster sida går Östgötaleden in till hagen och Trimplaberget, men du parkerar på lämpligt sätt på asfaltsplanen på höger sida, vid den lilla butiken (gamla macken, numera Boxholms motorverkstad). Se karta sid 127.

44 Hermannekulle

Bredvid Strålsnäs säteri, mellan de tre vattendragen Svartån, Lillån och Åsboån ligger Hermannekulle gravfält med omgivande ekhage, kärr och lövrika bergsknallar. Den lilla parkeringen till hagen ligger vid foten av en mossig liten bergknalle med ädla lövträd som ek, alm och lönn. Den finaste delen av ekhagen är precis innanför grinden. Här på höjden nära Strålsnäs säteri växer flera jätteekar med många hundra år på sina knotiga nackar. På ekarnas djupa, färgiga bark växer små sällsynta lavar. Gå gärna ekarna riktigt nära med ett förstoringsglas eller en lupp och upptäck en helt ny värld i miniatyr. Gul dropplav, brun nållav och sotlav är några av arterna som du kan få se.

Här är en bra miljö för fladdermössen. Öppen hagmark som betas av får och kor, lövskog, flera vattendrag, sumpskog och kärr som tillsammans ger en varierad och insektsrik miljö, det vill säga gott om mat. Den äldre "säterimiljön" erbjuder husrum för fladdermössen i ladugårdar, magasin och i ekarna också förstås. De ihåliga ekbjässarna är välkomna boplatser för många insekter, fåglar och fladdermöss. Nordisk fladdermus, vattenfladdermus och stor fladdermus vet man finns här, men säkert finns fler arter.

Nedför kullen leder en stig ner mot Svartåns rika fågelliv och betade strandängar i en "vik" där kanoter kan lägga till. Vidare går promenaden förbi ett kärr där man kan finna orkidén ängsnyckel. En sumpskog med klubbalar omringar gravfältet Hermannekulle. Under vikingatiden låg troligtvis gravfältet som en skyddad ö med Svartåns och Åsboåns vatten runt omkring. Det måste ha varit ett utmärkt centralt läge då man i huvudsak färdades på vattnet. Att man valde att placera runstenar här i ett synligt läge för Svartåns resenärer är därför inte konstigt. En runsten med skadad topp står ännu kvar och förkunnar att: "...lät resa denna sten efter Krok, sin fader (och efter) Årinvi (sin moder)"

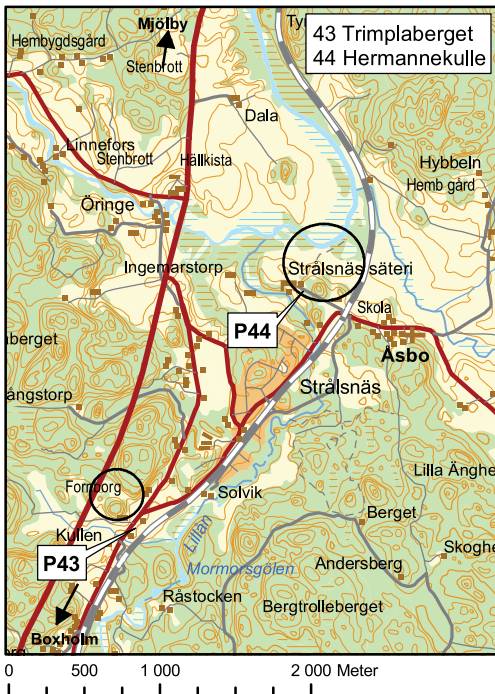
Ihåliga ekar är omtyckta tillhåll för fladdermöss, men i brist på hålträd fungerar gamla byggnader också bra.

Foto: Gunnar Myrhede

Runstenen står strategiskt placerad på gravfältet vid Svartån.

Foto: Lisa Johansson

Vägbeskrivning

Hermannekulle (44): Från Boxholm åk väg 32 norrut mot Mjölby i ca 4 km. Sväng höger skyltat "V Harg". Åk ca 4 km och strax efter att du passerat genom Strålsnäs samhälle sväng vänster mot Strålsnäs säteri, skyltat "Herrgården" och "gravfält". Passera den stora röda ladugården på höger sida och parkera efter 200 m. Det finns p-möjligheter på båda sidor om vägen., men Hermannekulle hage ligger på höger sida.

45 (Norra) Lillån

Från Fjättmunnasjön i kommunens nordvästra hörn får Lillån sitt vatten. Härifrån skogslandskapet, i en blandning av barrskog och lövskog, slingrar sig Lillån norrut och breder ut sig i fantastiska mader. Lillån rinner så småningom ut i odlingslandskapet och svänger plötsligt av österut mot Ryckelsby. Här passerar Lillån många öppna fält, åkrar och hagar. Ett modernt och privat litet kraftverk hindrar dess framfart vid Gärdslättis kvarn och ännu ett dämme möter vattenströmmarna vid Ryckelsby gamla såg. Lillån passerar många fina gamla stenvalvsbroar. De flesta används inte längre, men tjänar nu istället som boplats och gömsle för bland annat strömstare och en och annan utter. Efter Ryckelsby fortsätter Lillån sin kurviga färd genom odlingslandskapet. I dessa utdikade och väldränerade marker är våta och naturliga inslag som Lillån guld värt för mångfalden av insekter, fåglar, fiskar, groddjur, däggdjur och växter. Lillån når aldrig Ekeby, utan svänger av söderut där den slutligen förenar sig med Svartån vid ett annat Fjättmunna.

Lillån har varit relativt förskonad från utsläpp, dikning och uträtning. Därför har ån ett naturligt meandrande förlopp och ett mycket högt biologiskt värde. I våtmarksinventeringen samt i myrinventeringen har Lillån klassats till högsta klass och i bäckinventeringen näst högsta klass. Elfiskeundersökningar har visat att det finns gädda, lake, abborre, mört och elritsa. Det lär också finnas sutare och braxen. Man har dock inte funnit någon öring, även om Lillån har många fina sträckor med rena och grusiga bottnar som skulle passa för öringen. Öring lär dock ha funnits här och gårdsnamn som Laxfällan är antagligen från den tiden. Nedan får du tips på två platser vid Lillån som är mycket väl värda ett besök.

Strömstare (*Cinclus cinclus*)

Strömstaren har svartbrun kropp, chokladbrunt huvud och vitt bröst. Den är stor som en stare och har en lite knubbig figur och kort stjärt. Den trivs bäst vid rinnande vatten, då den lever av sländlarver och andra vattensmåkryp. Som regel får man syn på den vid en forssträcka med öppet vatten mitt i vintern när resten av vattendraget är fruset. Den sitter då på iskanten eller på en sten i strandkanten och niger och knixar med benen för att plötsligt dyka i det iskalla vattnet på jakt efter något ätbart. Då den far fram i rak, snabb flykt över vattendraget utstöter den ett svagt läte som dock hörs genom forsbruset. Strömstaren häckar längs åar och bäckar i stort sett hela Sverige men är vanligast som häckfågel i fjällvärlden.

*Strömstare på jakt efter något ätbart i vattnet.
Foto: Jan Larsson*

Lillån vid Ryckelsby gamla såg.
Foto: Lisa Johansson

Den gamla sågen och stenvalsbron vid Ryckelsbykorset används inte längre. Men dämnet finns ändå kvar och här kastar sig vattnet nerför i ett fall som tidigare användes för att driva kvarnhjulen till sågen. Uppströms dämnet har en liten damm bildats där växtligheten har fått ro att slå sig ner. Här kan änder och doppingar simma runt bland säv, gul näckros och vattenpilört. Nedströms dämnet liknar ån en slingrande skogsbäck som ömsom forsar fram över steniga och grusiga bottnar i en sträcka av ca 100 m. Den gamla sågen kan användas som gömsle och om du är tålmodig kan du sitta här och vänta på att få se strömstaren eller forsärlan flyga från sten till sten i det grunda vattnet för att leta insekter. Men om du inte råkar på dessa rariteter så är fågellivet ändå rikt bland åns lövkantade stränder. På vintern kan man se spåren av uttertassar i snön längs ån. Här fryser inte vattnet tack vare att det är så strömt och därför söker sig uttern hit för att fiska.

Vägbeskrivning

Ryckelsby såg (45a): Från Boxholm åk väg 32 norrut mot Mjölby i ca 6 km. Sväng vänster skyltat "Väderstad". Fortsätt mot Väderstad i drygt 5 km (halvvägs passerar du genom Ekeby kyrkby) till du kommer till vägorset i Ryckelsby. Där ser du Lillån, den gamla stenbron och den röda sågen på höger sida. Ca 3 bilar kan parkera på kanten av den gamla avstängda stenvalsbron.

45b Maderna

Breda vida mader öppnar plötsligt upp skogslandskapet. Foto: Lisa Johansson

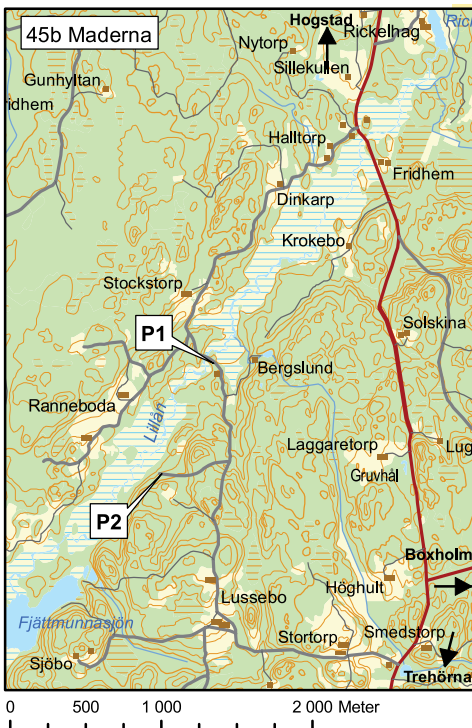
I det fridfulla skogslandskapet öppnar sig plötsligt en bred, jättelik gata av sjöstarr, flaskstarr, pors, vass, säv, vattenklöver, kärrsilja, älggräs och fackelblomster. Maderna breder ut sig på båda sidor om Lillån i en imponerande sträcka av 4,5 km. Maderna är en fantastisk plats som bara måste besökas. Bra vyer får man dels från den gamla stenvalvsbron (byggd 1792) vid Stocksbro, dels kan man fortsätta vägen söderut mot Lussebo och ta höger in på en liten grusväg som slutar i en loop (vid vägen låg förr torpet Hagen). Härifrån kan man promenera in i skogen och upp på en bergshöjd med fin utsikt över maderna.

På Lillån flottades timmer så sent som på 1950-talet, och i den täta växtligheten finns ännu en smal huvudfåra med öppet vatten. Den slingrar sig fram i kraftiga s-kurvor som inbjuder till spännande kanotfärder. Vad döljer sig bakom nästa krök? Vid högvatten går det bitvis bra att åka kanot, men tänk på att vara ytterst försiktig och varsam med det känsliga djurlivet kring ån.

Fågellivet är tyvärr ganska dåligt undersökt, men inventeringar borde kunna visa på ett mycket rikt fågelliv. Vattenknutna fågelarter som häger, trana, enkelbeckasin, skogssnäppa, rörsångare, sävsångare och sävsparv möter här skogens invånare som hackspett, spillkråka, gröngöling och stenknäck. Här finns även rovfågeln brun kärrhök, lärkfalk och ormråk.

En citronfjäril gör besök i ett av de färgglada fackelblomstren som lyser upp i ett grönbrunt hav av starr. Foto: Lisa Johansson

Vägbeskrivning

Maderna (45b): På väg 32 i Boxholm, riktning Tranås, ta höger mot "Ryckelsby". Åk till Ryckelsby ca 9 km. I Ryckelsbykorset sväng vänster mot Väderstad. Åk 5 km till fyrvägskorset i Ljungstorp och sväng vänster mot "Trehörna". Efter 3,5 km korsar vägen över Lillån. Här har du fin vy över de utsträckta maderna, men det finns ingen lämplig parkering. Sväng därför höger mot "Ranneboda" och åk 1,5 km till nästa vägskal där du ta vänster. När du passerat den gamla stenvälsbron över Lillån finns parkeringsmöjlighet för 1 bil på höger sida vägen (P1). Du kan också fortsätta ytterligare drygt 500 m och ta höger och parkera vid vägens slut (P2).

46 Guldkistans & Norrängs hagar

Ett par kilometer norr om Ryckelsby mellan gårdarna Norräng och Guldkistan finns en mycket fin hagmark med en rik biologisk mångfald som kan räknas som en av de finaste i landet. Du kan lätt ta dig in i hagen via någon av de två stängselgenomgångar som finns. Amkor betar i hagen tillsammans med sina kalvar och du kan säkert få se dem där de nöjt ligger och idisslar i gräset.

En liten bäck rinner genom hagen och i ett brett område längs bäcken är marken sumpig och bevuxen med björk och klibbal. Det kvittrar och drillar i trädkropparna och där det är som blötast får man hoppa från tuva till tuva. Men det krävs ändå stövlar om man vill ta sig över till andra sidan. Det rinnande vattnet har i hagens nordvästra ände skapat ett jättefint kärr. Här växer många olika sorters starr (halvgräs) och gräset stagg finns här i mängder. Förr var fuktiga marker som kärr och stränder givna som slåttermarker, men stagg ville man helst inte ha i sin slåtteräng. Stagg har kisel bundet i strået och är därför mycket styvt och hårt. Det är därför svårt att slå av och lien blir snabbt slö vilket har gett gräset det talande smeknamnet ”dränglippe”. Men idag kan vi bara njuta av denna udda växt som här växer i täta tuvor och lyses upp av mängder med rosa jungfru Marie nycklar.

Stenar tycks finnas överallt i hagen och tittar du noga kan du nog se att de inte ligger slumpvis hur som helst. Hela Ryckelsby norr om Lillån och fram till Ekeby är utsett till riksintresse för kulturvården på grund av alla fornminnen som finns här. Här finns stensträngar, hålvägar, gravar, fornåkrar och odlingsrösen som visar att här har funnits människor och betande boskap sedan järnåldern (och säkert ännu längre). Inte undra på att det då finns så mycket växter här som gynnas av bete och slåtter, som till exempel slåttergubben som i juli syns på långt håll med sina stora gula blommor. Vilken tur att man aldrig har gödslat dessa fina marker! Då skulle inte kattfot, darrgräs, prästkragar, nattviol, blåklockor eller jungfrulin blomma här sida vid sida.

*Tre typiska ängsväxter.
Slättergubbens mörkgula
stora blommor har lockat
till sig ett vildbi. Stagg, eller
dränglipe, som det kärva
gräset också kallas. Orkidén
jungfru Marie nyckel.*

Foto: Lisa Johansson

Vägbeskrivning

Guldkistan & Norräng hagar (46):

På väg 32 i Boxholm, riktning Tranås, sväng höger mot "Ryckelsby". Efter ca 9 km kommer du till vägkorset i Ryckelsby, där fortsätter du rakt fram i riktning mot "Hogstad" i 1 km. Sväng därefter höger och efter ca 100 m, vid nästa vägskäl, parkera intill väggkanten (1-2 bilar). Här finns en ingång in till hagen.

47 Åsabackarnas naturreservat & Rinna vandringsled

Åsabackarna gör skäl för sitt namn. Här har inlandsisen gjort tydliga avtryck med imponerande åsar, moränbackar, dödisgröpar och sandurfält. Reservatet ligger i ett randområde i den mellansvenska israndzonen, på gränsen mellan Boxholms och Mjölby kommun. Hela reservatet ingår också i Natura 2000, EU:s nätverk av värdefull natur.

Södra delen av reservatet bildades 1991 och här är vegetationstypen stäppäng eller torräng. Regnvattnet rinner snabbt ner i de grovkorniga jordarna och lämnar backarna torra och näringsfattiga. Kombinationen av torra och kalkrika marker ger förutsättningar för en unik flora. Tack vare att markerna under lång tid hållits öppna och välbetade är vegetationen mycket artrik. Redan tidigt i april ringer backsippornas blålila klockor in våren. Sedan följer den ena rara växten efter den andra. I juli färgas backarna rosa av den ovanliga ärtväxten puktörne. Soliga högsommar dagar flyger blåvingar och bastardsvärmare som skimrande smycken till ljudet av gräshoppornas knirrande stråkar.

Floran på stäppängar eller torrängar kan vara riktigt rik med många olika arter. Här syns bland annat brudbröd, tjärblomster och gråfibblor. Foto: Lisa Johansson

År 2001 utökades naturreservatet med ett stort skogsområde i norr där man kan följa Väderstadåsens skarpa rygg. I dalgången väster om åsen tränger kalkrikt grundvatten fram och bildar ett långsträckt kalkkärr med omgivande sumpskogar. Här betar åter boskapen i kärret för att gynna majviva, blodnycklar och andra kalkkärrsväxter.

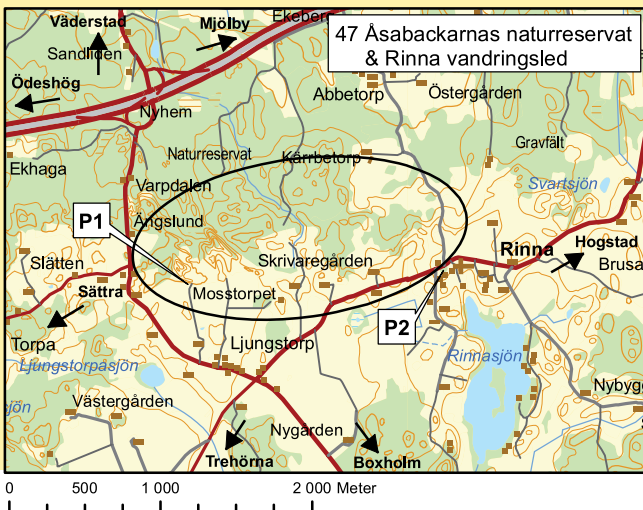

En skyltad vandringsled går i en rundslinga mellan Rinna kyrka och Åsabackarnas naturreservat. Leden har gjorts av boende i trakten genom arbetsmarknadsprojektet Krafttaget. Vandrigen går genom historiskt spännande skogar, kalkkärr och hagar som bitvis har minst lika hög klass som naturreservatet.

*Orkidén skogsnyckel kan man finna på kalkkärren i Rinnatrakten.
Foto: Lisa Johansson*

Vägbeskrivning

Åsabackarnas naturreservat (47): Från Boxholm åk väg 32 mot Mjölby, efter ca 7 km sväng vänster mot Väderstad. Följ skyltning mot Väderstad i ca 12 km. Strax efter Rinnakorset sväng höger vid reservatsskylt. Vägen till reservatets parkering går genom en gård. På parkeringen (P1) finns plats för ca 10 bilar och där finns fikabord och informationsskyltar. För besök i kalkkärren rekommenderas stövlar. Man kan också utgå från Rinna kyrka (P2), där flera bilar kan parkera, och gå **Rinna vandringsled** som går i en rundslinga på ca 5 km till Åsabackarna och tillbaka. För att komma till Rinna kyrka sväng av mot Rinna i Rinnakorset och åk ca 2 km.

Lästips

På Boxholms kommuns hemsida finner du **kommunens naturvårdsprogram**. Här finns bland annat en karta där du kan klicka fram information om 838 värdefulla naturområden i kommunen. Gå in på: www.boxholm.se och sök på naturvårdsplan.

Det finns många organisationer som ger ut böcker och foldrar med mera där du kan fördjupa dina kunskaper. Länsstyrelsen Östergötland, www.e.lst.se har gett ut många rapporter om inventeringar av olika naturtyper och hotade arter mm. Här får du fler tips om några organisationer, föreningar och myndigheter och deras hemsidor.

Geologi:

Sveriges geologiska undersökning, SGU. www.sgu.se
 Naturvårdsinventering Boxholms kommun. Länsstyrelsen Östergötlands län, Planeringsavdelningen. Linköping 1974.
 Berg och grus i Östergötlands län, del 4 av 4 Boxholm, Kinda och Ydre kommuner. Rapport 1996:5 Länsstyrelsen Östergötland.

Kultur och historia:

Riksantikvarieämbetet. www.raa.se
 Länsstyrelsen i Östergötland, www.e.lst.se, klicka vidare till kulturmiljö
 Föreningen krafttaget www.krafttaget.com om Boxholms lokalhistoria

Lagar och naturskydd:

Länsstyrelsen i Östergötland, www.e.lst.se, klicka vidare till naturvård
 Naturvårdsverket, www.naturvardsverket.se
 Skogsstyrelsen www.skogsstyrelsen.se

Friluftsliv och naturupplevelser:

Friluftsförbundet, www.friluft.se
 Fältbiologerna, www.faltbiologerna.se
 Östgotaporten, www.ostgotaporten.se
 Naturskyddsföreningen www.snf.se

Hotade arter och biologisk mångfald:

Artdatabanken, SLU (Sveriges lantbruksuniversitet), www.artdata.slu.se
 Centrum för biologisk mångfald, SLU, www.cbm.slu.se
 Ett myller av liv (läromedel om biologisk mångfald),
www.bioresurs.uu.se/myller

Fåglar, växter, fjärilar, insekter, svampar:

Artportalen, www.artportalen.se
 Jordbruksverket, ängs- och betesinventering, www.sjv.se/tuva
 Sveriges ornitologiska förening, SOF, www.sofnet.org
 Svenska botaniska föreningen, SBF, www.sbf.c.se
 Virtuella floran, <http://linnaeus.nrm.se/flora/welcome.html>
 Sveriges mykologiska förening, www.svampar.se
 Sveriges entomologiska förening, sef.nu

Sommen

Sjön Sommen – en pärla. Utdrag ur Program för sjön Sommen.
 Stiftelsen Sommen, 2000.
 Fiskevårdsplan Sommen 2002. Länsstyrelsen Jönköpings län.
 Meddelande 2002:52.
 En liten bok om sjön Sommen. G. Bergengren & I. Björk.
 Stiftelsen Sommen, 2004.
 Företag i Sommenbygd: www.sagolikasommenbygd.se
 Sommen. G Bergengren. Stockholm 1984.
 Sommabygd: människor och landskap. G Bergengren. Mjölby 1992.
 Kommunerna runt Sommen: www.boxholm.se, www.ydre.se,
www.tranas.se, www.kindase.se

Ordlista

abrasionsbrant	Brant uppkommen genom nötning av t.ex. vattenvågor.
art	En grupp individer med liknande egenskaper. Två individer av samma art kan genom sexuell förökning få fruktsam avkomma.
Baltiska issjön	Förstadium till Östersjön. Se avsnitt "Geologi", rubrik: "Av is blev älv och sjö"
bergart	Hårt eller löst sammanfogade mineralpartiklar. Bergarter varierar i utseende och egenskaper. Beroende på hur de bildats så delar man in dem i: sedimentära bergarter, magmatiska bergarter och metamorfa bergarter. Kalksten och granit är exempel på sedimentär- respektive magmatisk bergart.
biologi	Läran om de levande organismerna.
delta	Formation uppbyggd av löst material som sedimenterat där ett vattendrag mynnar ut i en sjö eller ett hav. Se också avsnitt "Geologi", rubrik: "Flytande vatten formade vyerna".
dödisgrop	Formation bildat av inlandsisen. Se avsnitt "Geologi", rubrik: "Flytande vatten formade vyerna".
elfiske	Elfiske baseras på principen att en svag ström i vattnet lockar till sig fisk som sedan bedövas. Fisken kan då fångas och undersökas för att sedan oskadd sättas tillbaka i vattnet. Elfiske är en förbjuden metod, men länsstyrelsen kan ge dispens till vissa undersökningar. För att få dispens krävs speciell utbildning och utrustning.
gungfly	Ett lager av mossor och rötter som flyter ovanpå vatten eller dy. Förekommer i mossar och på igenvuxna fornsjöar.
ha (hektar)	Ytmått. 10 000 m ² .
hage	Betesmark, inhägnat område där kreatur betar. Ofta med särskilt anpassad hagmarksflora. Se vidare i avsnitt: "Myllans och mulens marker".
hålväg	Arkeologisk benämning på fornväg. Ibland syns hålvägarna tydligt, likt grunda diken, där marken nöts ner av flitig användning och vattenerosion. Ligger ofta i anslutning till övrigt fornminnesrika områden.
häckning	Hela den process som omfattar fåglars fortplantning. Från parningslek till uppfödning av ungar.

högsta kustlinjen, HK Den högsta nivå som havet eller något av Östersjöns förstadier nått, under eller efter den senaste inlandsisen. På grund av landhöjningen och vattnets nivåförändringar är HK olika i olika områden. Se vidare i avsnitt: "Geologi", rubrik: "Av is blev älv och sjö".

issjö Sjö av smältvatten från en inlandsis/glaciär som dämts upp mellan isen och höjder i landskapet. Se vidare i avsnitt "Geologi", rubrik: "Av is blev älv och sjö".

isälv Flöde av smältvatten från en inlandsis/glaciär. Se vidare i avsnitt "Geologi", rubrik: "Av is blev älv och sjö" och "Flytande vatten formade vyerna".

jordart Lösa partiklar av mineraler och bergarter som delas in efter partiklarnas kornstorlekar. Till exempel har block och sten de största kornstorlekarna medan silt och ler har de minsta/finaste. Sedimenterade jordarter kan vara mer eller mindre sorterade. Morän är däremot en helt osorterad jordart. Jordarter kan också vara nedbrytningsprodukter av växter, djur och mikroorganismer. Till exempel torv och sjödy.

kalkkärr Våtmark i kalkrika områden. Se vidare i avsnitt "Vilda, vackra vatten", rubrik: "Mosse och myr".

kärr Myrmark som får sitt vatten från omgivande marker. se vidare avsnitt "vilda, vackra vatten", rubrik: "Mosse och myr".

lagg En tallrismosse eller en högmosse omges oftast av en blötare zon, ett kärr, med annan typ av vegetation. Denna zon kallas lagg.

lund Mindre lövskogsområde, typiskt med ädla lövträd och ett välutvecklat buskskikt med bland annat hassel och hagtorn. Floran är rik, inte minst av vårblommor. Ofta har lunden uppstått genom igenväxning av en tidigare löväng eller beteshage.

låga Dött liggande träd.

m ö.h. (meter över havet) Enhet för högsta kustlinjens, HK, nivå.

mad Sank gräsmark/ängsmark som tidvis översvämmas av sötvatten. Förr utnyttjades maderna gärna för slåtter och bete. Karaktäriseras av zonerad vegetation med högvuxna starrarter i de blötaste partierna, följt av lågvuxna starrarter och "fuktälskande" örter på de mindre blöta markerna.

martall	Tall som växer på näringsfattig mark, till exempel hållmarker, stränder och mossar. Då den växer mycket långsamt får den förkrympt, knotig stam och mycket hård, tät ved.
meandrar	Ett vattendrag meandrar om det slingrar sig fram i kraftiga s-kurvor.
morän	Jordart med blandade kornstorlekar. Se vidare i avsnitt "Geologi", rubrik: "Stora starka is".
mosse	Myrmark som får sitt vatten från nederbördens. Se vidare i avsnitt "Vilda vackra vatten", rubrik: "Mosse och myr".
mulm	Delvis nedbruten ekved. Ses som brunt pulver i gamla, ihåliga ekar. Se vidare i avsnitt "Exklusiva ekar".
myr	Torvbildande våtmarker. Se vidare i avsnitt "Vilda vackra vatten", rubrik: "Mosse och myr".
naturskog	Skog som under lång tid varit obrukad av människan. Jämför urskog. Se vidare i avsnitt "Skogens skatter".
nyckelbiotop	Ett skogsområde som har mycket stor betydelse för skogens växter och djur, och där det förväntas finnas rödlistade arter. Nyckelbiotoperna utgör grundstenarna i arbetet med att bevara den biologiska mångfalden i skogen. En nyckelbiotop kan vara allt från ett enskilt jätteträd eller en liten källa till ett större urskogsområde på tiotals hektar. Det finns inget direkt lagligt skydd för nyckelbiotoper. Däremot kan staten, genom Skogsstyrelsen, inrätta ett biotopskydd och utbetala ersättning till markägaren.
orkidé	En av jordens artrikaste växtfamiljer. Blommorna är hos vissa arter små och färglösa medan andra är stora färgstarka. Orkidéer har vanligen mycket höga krav på sin miljö och alla tycks vara mykorrhizbildare, det vill säga de lever i nära samspel med svampar. De flesta orkidéer har komplicerad pollination. Orkidéernas höga krav och specialiserade liv har gjort dem sårbara och känsliga. Därför är de flesta sällsynta och hotade. I Sverige är samtliga vilda orkidéer fridlysta.
pH	Surhetsgrad, ett mått på koncentrationen av vätejoner (H+) i en lösning. Vanligen ligger pH-värdet mellan 0 och 14, där 7 är neutralt och värden under 7 sura, medan värden över 7 är basiska.
pollen	Blomväxternas hanliga fortplantningskroppar som bildas i ståndarna. Vid pollination transporteras pollen med hjälp av vind, vatten eller djur till en blommas pistill. Pollenkorn befruktar fröämne i pistillen så att ett frö kan utvecklas.

randområde	Israndbildning. Avlagringar bildade vid iskanten på en glaciär/inlandsis. Stora randbildningar förekommer inom den Mellansvenska israndzonen. Se vidare i avsnitt "Geologi", rubrik: "Flytande vatten formade vyerna".
ravin	Vanligen v-formad, brant nedskärning i landskapet orsakad av erosion och borttransport vid snabbt strömmande vattendrag. Oftast i områden med finkorniga jordarter.
ryttla	Gör fåglar då de med fladdrande vingar står stilla i luften. För att spana in ett byte på marken eller i vattnet.
rödlistan	Förteckning över arter som löper risk att försvinna från en region, ett land eller hela världen. Se vidare i avsnitt "Mångfald i naturen", rubrik: "Enfalden hotar mångfalden".
sandurfält	På platser över högsta kustlinjen där inlandsisens smältvatten strömmat ut framför isfronten. Isälvmaterialet som avsatts har bildat ett slags delta på land. I detta flacka fält finns ofta nätverk av gamla strömfåror.
sediment	Avlagring, bottensats. Material som avsatts ur vatten eller luft. Om en uppslamning (skakad lösning med partiklar) får stå stilla tillräckligt länge kommer tyngdkraftens inverkan få partiklarna att sjunka till botten, partiklarna sedimenterar.
slätter	När man med skärande redskap, till exempel lie eller slätterbalk, slår av gräset. Äng och vall är två marktyper som brukas genom slätter. Se också avsnitt: "Från skära till stångstål", rubrik: "Ängsbruket föds" samt avsnitt "Myllans och mulens marker".
sprickdal	Spricka i berggrunden som genom vittring och erosion bildat en dalgång i landskapet.
starr	Carex, släktet halvgräs. Fleråriga sträväxter med trekantiga strån. Har skilda han- och honax, ofta på samma individ. Flertalet växer på fuktig mark.
strandäng	Tidvis översvämmad äng/gräsmark vid sötvattens- och havsstränder. Vegetationen ofta zonerad. Jämför mad.
stäpp	Trädfattig gräsmark i områden med tempererat och blåsig klimat med torra somrar och snöfattiga vintrar. Typiska stäpper finns i sydöstra Europa och mellersta Asien.
sumpskog	Våtmark i skog. Se vidare i avsnitt "Vilda vackra vatten", rubrik: "Mosse och myr".

tallrismosse	Våtmark i tallskogsområde med välutvecklat risskikt. Se vidare i avsnitt "Vilda vackra vatten", rubrik: "Mosse och myr".
torraka	Dött, torrt, stående träd.
torv	Jordart som främst består av delvis nedbrutna växtdelar. Torv bildas i myrmarker där den syrefattiga miljön gör att det organiska materialet inte bryts ned fullständigt.
urskog	Skog helt utan spår av mänskliga ingrepp. Jämför naturskog. Se vidare i avsnitt "Skogens skatter", rubrik "Från urskog till granplantering".
ås	Formation bildad av inlandsisen. Se vidare i avsnitt "Geologi", rubrik: "Flytande vatten formade vyerna".
ädellövträd	Till ädellövträden hör: ek, alm, ask, lönn, lind och bok. Är jämförelsevis värmekrävande och växer i sydliga delen av Sverige. Förutom ek växer ädellövträden i näringsrika mulljordar, detta gäller framför allt ask och alm. Ädellövskogen är i regel artrik med mycket örter och rikt fågelliv. Se också avsnitt "Från istid till värmetid", rubrik: Värmeälskande ädelträd, cikador och en lilja".
äng	Gräsmark som slås regelbundet. Se vidare i avsnitt "Från skära till stångstål", rubrik: "Ängsbruket föds" samt avsnitt "Myllans och mulens marker".

Naturguiden är till för dig som är nyfiken på naturen i Boxholms kommun. Boken innehåller en utflyktsguide till drygt 50 fina naturområden, naturpärlor, i kommunen. Den beskriver också på ett lättfattligt sätt varför naturmiljön ser ut som den gör samt beskriver ett antal särskilda djur och växter från trakten.

BOXHOLMS KOMMUN
www.boxholm.se